

Nr 21.

Ankom till riksdagens kansli den 12 mars 1918 kl. 6 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en hela riket omfattande vanhävdslag.

Närvarande: herrar Persson i Norrköping, Gezelius*), Stårner*), greve Spens, Alexander-son, Dahl, von Sydow*), Hult*), Permansson, Pettersson i Bjälbo, Lindqvist i Kosta, Lindley Ernst, Holmdahl*), Karlsson i Fjäl, Strid och Johanson i Gäre.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 76, har herr *Molin* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t om möjligt till nästa års riksdag måtte framlägga förslag till en hela riket omfattande allmän s. k. vanhävdslag.

Till stöd för sin ifrågavarande hemställan har motionären anført följande:

»I motion nr 254 i andra kammaren vid 1917 års riksdag hemställde undertecknad, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t, om möjligt till nästa års riksdag, måtte framlägga förslag till en hela riket omfattande allmän s. k. vanhävdslag. Lagutskottets majoritet hemställde emellertid, att motionen till ingen riksdagens åtgärd borde föranleda, under det minoriteten reservationsvis hemställde, att riksdagen med anledning av förevarande motion ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vad mån vanhävd av jord förekommer i sådan omfattning och av den beskaffenhet, att ett ingripande däremot från det allmännas sida kan anses påkallat, samt

*Motionärens
motivering.*

föreslå riksdagen de lagstiftningsåtgärder, som av utredningen må för-
anledas'. Första kammaren biföll utan vidare utskottets hemställan,
under det andra kammaren efter någon debatt men dock *utan votering*
biföll reservationen.

Då vårt folk nu mera än någonsin förr har rätt att fordra, att
varje kvadratmeter åkerjord utnyttjas på bästa sätt och vanhävd, varest,
huru och av vilka grupper av medborgare den än bedrives, exemplariter
efterhålles, synes det föreligga goda skäl till att de betänkligheter, som
kommit till synes emot åstadkommandet av en generell vanhävdslag
för hela riket, böra få förfalla och grundsatsen 'allas likhet inför lagen'
godtages, då det gäller vanhävd.

Det torde utan vidare vara klart, att ett fortsatt plåstrande med
vanhävdslagar, riktade emot än den ena än den andra landsdelen och
än den ena och än den andra samhällsgruppen, icke är ägnat att åstad-
komma nämnvärd förändring till det bättre. Och olämpligast måste
väl anses att behandla vanhävdsfrågorna enligt de tillfälliga kristids-
författningarna och därigenom framskapa ännu större otrygghetskänsla
än som redan existerar bland jordbrukarna. Det synes då bättre att
medelst stiftande av en hela riket och alla dess medborgare omfattande
vanhävdslag på en gång säga bestämt ifrån, att samhället ej tolererar
vanhävd vare sig nu eller i framtiden, varest, huru och av vem den
än bedrives.»

*Utskottets
yttrande.*

Såsom motionären erinrat, har det spörsmål, som föreligger till
riksdagens prövning i förevarande motion, varit föremål för riksdagens
behandling senast år 1917, då av samma motionär väcktes förslag med
enahanda innebörd som det nu behandlade. I sitt utlåtande i anled-
ning av motionen till 1917 års riksdag anförde lagutskottet följande:

»Genom lag den 25 juni 1909 angående uppsikt å vissa jordbruk
i Norrland och Dalarna stadgas bl. a., att inom de norrländska länen
och vissa delar av Kopparbergs län skall, där å fastighet på landet, till-
hörig bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, åker och äng
finnes i den omfattning, att självständigt jordbruk därå kan idkas,
uppsikt, på sätt i lagen närmare omförmäles, hållas däröver att jord-
bruket å fastigheten icke nedläggés eller ägor och byggnader eljest så
vanvårdas, att jordbrukets vidmakthållande därigenom äventyras, samt
att detsamma skall gälla, där fastigheten tillhör enskild person, vilken
uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen för att tillgodogöra
sig skogsavkastningen och icke är mantalsskriven å fastigheten eller å
fastighet, som är i sambruk med densamma. Med denna lagstiftning

träffades i allmänhet trävaruspekulanterna, som förvärvat fastigheter för att tillgodogöra sig skogen.

Den norrländska lagstiftningen tillkom efter omfattande utredning, vilken utvisade, att vanskötseln av de fastigheter, som med lagen avses, förekom i vida högre grad än å fastigheter, som ägdes av jordbrukare till yrket. Man ansåg detta bero därpå, att personer, som icke äro jordbrukare, efter inköp av bondejordbruk för annat ändamål, icke i allmänhet kunna hava intresse av att ägna jordbruket den omsorg, som en jordbrukare till yrket nedlägger på detsamma.

Motionären ifrågasätter nu, att en liknande lagstiftning bör komma till stånd även för alla andra jordbruk i landet.

Närmast kunde då ligga till hands att överväga, huruvida den norrländska lagen borde utsträckas till motsvarande slag av jordbruk i södra och mellersta delarna av riket. Denna konsekvens har ej särskilt berörts av motionären, och synes ej heller vara föremålet för hans närmaste avsikter. Utskottet anser sig därför ej hava anledning att ingå på bedömande av denna omtvistade fråga på grund av förevarande framställning. Såvitt rör Värmlands län har för övrigt detta speciella ämne upptagits i andra till utskottet remitterade motioner, vilka komma att framdeles bliva föremål för utskottets bedömande.

Vissa flagranta fall av vanhävd, som förövas av icke jordbrukande jordägare, fallande dels inom och dels utom de av norrländska vanhävdslagen åsyftade kategorier jordägare, hava emellertid redan år 1916 varit föremål för riksdagens bedömande.

I en vid nyssnämnda års riksdag väckt motion hemställdes nämligen, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t fortast möjligt ville låta utreda, vilka åtgärder kunde finnas lämpliga till hämmandet av den allt mer gängse förstöringen och vanhävden av åker, äng, skog och byggnader å jordegendom i riket genom en ständigt ökad skara s. k. egendomshandlare samt till förhindrandet av de prejerier och det ocker, som av sådana personer ofta plägade idkas vid försäljning av småbruk och egnahem till mindre bemedlade, och att Kungl. Maj:t sedermera täcktes förelägga riksdagen förslag till den lagstiftning i ärendet, som Kungl. Maj:t efter skedd utredning kunde finna lämplig.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott hemställde i anledning av motionen, att kammaren måtte för sin del besluta, det riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, vilka åtgärder kunde finnas lämpliga till hämmande av den i samband med egendomshandel uppkommande vanhävden av åker, äng,

skog och byggnader å jordegendom i riket samt till förhindrande av de prejerier och det ocker, som förekomme vid försäljning av småbruk och egna hem till mindre bemedlade av dylika, skövlade egendomar, och att Kungl. Maj:t täcktes förelägga riksdagen de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Denna hemställan bifölls av andra kammaren.

Första kammarens andra tillfälliga utskott yttrade härefter i anledning av motionen: 'De allvarliga missförhållanden, vilka av motionärerna uppgivas äga rum, åtminstone inom vissa delar av landet, vid allt talrikare förekommande spekulationsinköp av jordegendomar, påkalla utan tvivel statsmakternas uppmärksamhet. Där skogsbestånd finnes å sålunda inköpt egendom, är det vanligen köparens första uppgift att avverka skogen för att göra sig betäckt för köpeskillingen. Jordbrukets upprätthållande och lämpliga skötsel har ofta för den på affärsvinst beräknade privata styckningsverksamheten intet intresse, enär det för densamma gäller att snarast möjligt utstycka och i mindre jordbrukslägenheter försälja inköpta områden. Under tiden kunna såväl jordbruket som befintliga byggnader å sådan egendom komma i vanhävd, vilket måste anses nationalekonomiskt betänkligt, icke minst under närvarande förhållanden, då det särskilt är av vikt att söka avvinna den svenska jorden största möjliga avkastning.'

Sedan utskottet därefter yttrat sig om egendomar styckning och försäljning till egna hem, fortsatte utskottet: 'Vad angår i spekulations syfte inköpta jordegendomar vanhävd, torde en blivande utredning kunna giva vid handen, om och i vad mån tillämpning av den för Norrland och Dalarna gällande s. k. vanhävdslagen bör utsträckas till dessa undantagsfall.

I fråga om överklagad skogsskövling på sådana jordegendomar finner utskottet det ligga inom den år 1911 tillsatta skogslagstiftningskommitténs uppdrag att föreslå åtgärder häremot i sitt väntade förslag om strängare lagstiftning rörande hushållning med enskilda skogar.

Då det emellertid synes utskottet lämpligt, att genom en riksdagskrivelse Kungl. Maj:ts uppmärksamhet fästes vid i motionen framhållna missförhållanden, får utskottet hemställa, att första kammaren måtte på så sätt biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut, att första kammaren för sin del beslutar, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, vilka åtgärder som kunna finnas lämpliga för att å jordegendom, inköpt på spekulation för skogsavverkning och styckning, hämma, förutom förekommande skogsskövling, vanhävd av jordbruk och byggnader, ävensom förhindra

dylik egendoms planlösa styckning och delarnas försäljning till oskäligt uppdrivna pris, samt att Kungl. Maj:t måtte förelägga riksdagen de förslag, vartill utredningen kan föranleda.'

Första kammaren biföll denna utskottets hemställan, vilket beslut därefter biträdades av andra kammaren, varefter skrivelse i överensstämmelse därmed blev till Kungl. Maj:t avläten.

Såvitt genom nämnda skrivelse hos Kungl. Maj:t hemställts om åtgärder emot vanhävd, torde icke någon förnyad framställning från riksdagen böra ifrågakomma.

Återstå sålunda övriga jordbruk i landet eller de som ägas förnämligast av yrkesjordbrukare, vilka motionären ock synes närmast avse.

Det förefaller utskottet redan principiellt möta stora betänkligheter att stifta en vanhävdslag för alla dylika jordbruk. Jordbrukaren liksom andra yrkesidkare får väl i allmänhet antagas av eget intresse sköta sitt yrke efter bästa förmåga. Yrkesskicklighetens höjande bör här vinnas på upplysningens väg och genom understöd. Visserligen kan sägas, att ett tillfyllestgörande bruk av landets odlade jord är så viktigt för landet och dess innevånare, att här dock måste särskild hänsyn göras gällande. Men utskottet tror ej, att i dessa fall vanhävd förekommer i så stor utsträckning, att någon tvingande nödvändighet föreligger att, såsom i gamla dagar i viss mån gällde, åtminstone i lagen sätta jordbrukarna till yrket under uppsikt i deras sätt att hävda jord och byggnader. Säkerligen skulle också en sådan lagstiftning icke utan fog också möta ett allmänt och förbittrat motstånd från bondeklassen och övriga jordbrukare.

Utskottet vill emellertid icke bestrida, att även i de fall, varom nu är fråga, beklaglig vanhävd stundom förekommer av både förskyllda och icke förskyllda anledningar. Men detta är, enligt utskottets uppfattning, icke tillräckligt skäl för en så vittgående och omtvistlig lagstiftning såsom den nu ifrågasatta. Emot kravet på en sådan åtgärd bör dessutom erinras, att landets jordbruk i det stora hela på senare tider genom planmässig upplysningsverksamhet och tidsförhållandena drivits upp på en för våra förhållanden hög nivå.

Gent emot motionärens framhållande av vikten att under förevarande krigstider jorden avvinnes den största möjliga avkastning, får utskottet erinra, att detta önskvärda mål icke lär kunna bli behörigen tillgodosett genom lag, som först efter åtskillig tid kan komma till stånd och är avsedd att gälla för kommande tider.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottets hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Mot detta lagutskottets utlåtande anmälde tre utskottets ledamöter, herrar Lindhagen, Persson i Norrköping och Lindqvist i Kosta reservation, därvid de yttrade:

»Lika med utskottet anse även undertecknade det möta avgjorda betänkligheter och icke heller vara i stort sett erforderligt att genom lagstiftning utöva någon allmän kontroll, huru jordbrukare till yrket hävda sin jord. Emellertid omfattar motionen även sådan vanhävd, som enligt uppgifter från flera håll i avsevärd omfattning lärers förefinnas på jordbruk, som ägas av andra än yrkesjordbrukare. Även å jordbruk av sistnämnda beskaffenhet förekommer mången gång vanhävd i sådan omfattning och av den beskaffenhet, att det väcker allmän uppmärksamhet. En utredning om förekomsten av dylika slag av vanhävd och eventuellt åtgärder för dess förekommande måste otvivelaktigt vara av ett allmänt intresse påkallade.

Det hemställes därför, att riksdagen med anledning av förevarande motion ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vad mån vanhävd av jord förekommer i sådan omfattning och av den beskaffenhet, att ett ingripande däremot från det allmännas sida kan anses vara påkallat, samt föreslå riksdagen de lagstiftningsåtgärder, som av utredningen må föranledas.»

Vid ärendets behandling i kamrarna biföll första kammaren utan votering lagutskottets hemställan, under det att andra kammaren, likaledes utan votering, biföll ovannämnda reservation. På grund av kamrarnas olika beslut hade sålunda frågan för den riksdagen fallit.

Då utskottet icke funnit anledning hava förekommit att nu omfatta en annan åsikt, än den lagutskottet vid 1917 års riksdag sålunda uttalat, får utskottet med åberopande av de av sistnämnda utskott anförda skäl, vilka synas utskottet alltjämt äga giltighet, hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 mars 1918.

På lagutskottets vägnar:

SVEN PERSSON.

Reservation:

av herrar *Sven Persson* i Norrköping, *Lindqvist* i Kosta, *Lindley* och *Strid*, som med hänvisning till den under fjolåret ovan återgivna reservation yrkat

att riksdagen med anledning av förevarande motion ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vad mån vanhävd av jord förekommer i sådan omfattning och av den beskaffenhet, att ett ingripande däremot från det allmännas sida kan anses vara påkallat, samt föreslå riksdagen de lagstiftningsåtgärder, som av utredningen må föranledas.
